ਸਤਬੀਰ ਸਿੰਘ

ਬਨਾਮ

ਹਰਿਆਣਾ ਰਾਜ & ਹੋਰ

(2023 ਦੀ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰ. 3339)

ਅਗਸਤ 29, 2023

[ਅਹਸਾਨੁਦੀਨ ਅਮਨੁੱਲਾ* ਅਤੇ ਐਸ. ਵੀ. ਐਨ. ਭੱਟੀ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ]

ਵਿਚਾਰਣ ਲਈ ਮੁੱਦਾ: ਕੀ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੇ ਹੇਠਲੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਉਸ ਅਰਜ਼ੀ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਉਚਿਤ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜੋ ਕਿ ਸੈਕਸ਼ਨ 311, ਸੀਆਰਪੀਸੀ ਅਧੀਨ ਉਸ ਦੀ ਮੁੜ ਗਵਾਹੀ ਲਈ ਉਸ ਦੇ ਬੁਲਾਉਣ ਲਈ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਜਾਂਚ ਲਈ ਗਵਾਹ ਵਜੋਂ ਪੁੱਛਤਾਛ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ।

ਕ੍ਰਿਮਿਨਲ ਪ੍ਰੋਸੀਜ਼ਰ ਕੋਡ, 1973 – ਸੈਕਸ਼ਨ 311 – ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ – ਵਰਤੋਂ – ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀ-ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੇ ਕੰਪਨੀ ਦਾ ਡਾਟਾ ਚੋਰੀ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਉਸ ਉਪਕਰਣ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਲਈ ਵਰਤਿਆ, ਜੋ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਕੰਪਨੀ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਮਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ – ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਸੀਐਫਐਸਐਲ ਰਿਪੋਰਟ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ – ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸੀਐਫਐਸਐਲ ਮਾਹਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੀ ਹਾਰਡ ਡਿਸਕ(s) ਉੱਤੇ ਪਾਏ ਗਏ ਡਾਟਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਪਰ ਦੋ ਸੈਟਾਂ ਦੇ ਡਾਟਾ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਦਾ ਕੋਈ ਹਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਸੀ – ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਸੈਕਸ਼ਨ 311 ਅਧੀਨ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਰਜ਼ੀ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ – ਕਾਨੂੰਨੀਤਾ।

ਫੈਸਲਾ: ਸੈਕਸ਼ਨ 311 ਵਰਗੀ ਵਿਕਲਪਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਅਦਾਲਤ ਰਿਕਾਰਡ ਨੂੰ ਸਿੱਧਾ ਰੱਖ ਸਕੇ ਅਤੇ ਗਵਾਹੀ ਸਬੰਧੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਸਪਸ਼ਟਤਾ ਨੂੰ ਸਾਫ ਕਰ ਸਕੇ, ਨਾਲ ਹੀ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਨੁਕਸਾਨ ਨਾ ਪਹੁੰਚੇ – ਇਹ ਤਦ ਵੀ ਲਾਗੂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਜਦੋਂ ਕੇਸ ਦੇ ਨਿਆਂ ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਵੇ – ਤੱਥਾਂ ਉੱਤੇ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਮੁੜ ਬੁਲਾਉਣ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਸੈਕਸ਼ਨ 311 ਅਧੀਨ ਉਚਿਤ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਬਿਆਨ ਵਿੱਚ ਉਸ ਸਮੇਂ ਕੋਈ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਅੱਗੇ ਡਾਟਾ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਸਬੰਧੀ ਸੰਬੰਧਿਤ ਤੱਥ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ, ਜੋ ਸੀਐਫਐਸਐਲ ਮਾਹਰ ਦੀ ਜਾਂਚ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉੱਠਿਆ – ਹੇਠਲੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਰੱਦ – ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਸੈਕਸ਼ਨ 311 ਅਧੀਨ ਉਸ ਦੀ ਮੁੜ ਗਵਾਹੀ ਲਈ ਹੋਰ ਜਾਂਚ ਵਜੋਂ ਬੁਲਾਉਣ ਦੀ ਅਰਜ਼ੀ ਮਨਜ਼ੂਰ।

ਫੌਜਦਾਰੀ ਅਪੀਲੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ: ਫੌਜਦਾਰੀ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 2634 ਦਾ 2023.

ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਦੀ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿੱਚ ਮਿਤੀ 14.12.2021 ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਸੀਆਰਐਮ ਨੰਬਰ 40058 ਦਾ 2021 ਦਾ. ਗੌਰਵ ਅਗਰਵਾਲ, ਸਾਹਿਲ ਟੈਗੋਤਰਾ, ਚਿਰਾਰਥ ਪਾਟਿਲ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਲਈ ਐਡਵੋਕੇਟ.

ਅਨਿਲ ਕੁਮਾਰ ਯਾਦਵ, ਐਡੀ. ਐਡਵੋ. ਜਨਰਲ., ਡਾ. ਮੋਨਿਕਾ ਗੁਸਾਈਨ, ਮਿਥਿਲੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਸਿੰਘ, ਬਚਾ ਬਾਬੂ ਮਿਸਟਰੀ, ਮਿਸਿਜ਼ ਮੰਜੂ ਸਿੰਘ, ਆਸ਼ੁਤੋਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਸਿੰਘ, ਰਾਕੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਯਾਦਵ, ਡਾ. ਸੁਖਦੇਵ ਸ਼ਰਮਾ, ਜਵਾਬਦੇਹਾਂ ਲਈ ਐਡਵੋਕੇਟ.

ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਅਹਿਸਾਨੁਦੀਨ ਅਮਨੁੱਲਾਹ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ ਵੱਲੋਂ ਸੁਣਾਇਆ ਗਿਆ।

ਪਾਰਟੀਆਂ ਲਈ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਏ ਸਿੱਖਿਅਤ ਵਕੀਲਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਿਆ ਗਿਆ।

2. ਛੁੱਟੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

3. ਮੌਜੂਦਾ ਅਪੀਲ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਦੀ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਮਿਤੀ 14.12.2021 ਨੂੰ ਸੀਆਰਐਮ ਨੰਬਰ 40058/2021 (ਇਸਨੂੰ "ਚੁਣੌਤੀ ਆਦੇਸ਼" ਕਿਹਾ ਜਾਵੇਗਾ) ਵਿੱਚ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਆਦੇਸ਼ ਖਿਲਾਫ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੌਰਾਨ ਹੋਰ ਜਾਂਚ ਲਈ ਗਵਾਹ ਵਜੋਂ ਮੁੜ ਬੁਲਾਉਣ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

4. ਕੇਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮੁੱਖ ਤੱਥ ਇਹ ਹਨ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਖਿਲਾਫ ਇਕ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਰਜ ਕਰਵਾਈ ਕਿ ਉਹ, ਉਸਦੀ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਕਰਮਚਾਰੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ, ਕੰਪਨੀ ਦਾ ਡਾਟਾ ਚੋਰੀ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਡਾਟਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਉਪਕਰਣ ਬਣਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਜੋ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਕੰਪਨੀ ਵੱਲੋਂ ਬਣਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੌਰਾਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਫੋਰੈਂਸਿਕ ਸਾਇੰਸਜ਼ ਲੈਬੋਰੇਟਰੀ (ਇਸਨੂੰ "ਸੀਐਫਐਸਐਲ" ਕਿਹਾ ਜਾਵੇਗਾ) ਤੋਂ ਰਿਪੋਰਟ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਸਬੂਤ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜਦੋਂ ਸੀਐਫਐਸਐਲ ਦੇ ਮਾਹਰ ਨੇ, ਜਿਸ ਨੇ ਰਿਪੋਰਟ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਸੀ, 20.08.2021 ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਗਵਾਹੀ ਦਿੱਤੀ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਸ ਨੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੀਆਂ ਹਾਰਡ ਡਿਸਕਾਂ ਉੱਤੇ ਮਿਲੇ ਡਾਟਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਹਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਕੰਪਨੀ ਤੋਂ ਚੋਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਡਾਟਾ ਨਾਲ ਮਿਲਦੇ ਜੁਲਦੇ ਸਨ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪਰਿਸਥਿਤੀਆਂ ਹੇਠ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਗਵਾਹ ਵਜੋਂ ਆਪਣੇ ਮੁੜ ਬੁਲਾਉਣ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ ਦੇਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜੋ ਕਿ ਸੀਐਫਐਸਐਲ ਦੇ ਮਾਹਰ ਦੇ ਸਬੂਤ ਦਰਜ ਹੋਣ ਦੇ ਪੰਜ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਅਰਥਾਤ 25.08.2021 ਨੂੰ। ਇਹ ਟਰਾਇਲ ਕੋਰਟ ਅਤੇ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ, ਮਾਮਲਾ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਅੱਗੇ ਹੈ।

5. ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਲਈ ਸਿੱਖਿਅਤ ਵਕੀਲ ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਉਸ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਡਾਟਾ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਸੰਬੰਧੀ ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਸੀ.ਐਫ.ਐਸ.ਐਲ. ਮਾਹਰ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਹ ਰੁਖ ਅਪਣਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਦੋ ਸੈੱਟਾਂ ਦੇ ਡਾਟਾ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਸੰਬੰਧੀ ਕੋਈ ਰਿਪੋਰਟ ਜਮਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਦੋ ਸੈੱਟਾਂ ਦੇ ਡਾਟਾ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਹੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਾ ਮੁੱਖ ਸਾਰ ਸੀ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਇਸ ਦੇ, ਮੁਕੱਦਮਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਜ਼ਾਕ ਬਣ ਜਾਂਦਾ।

6. ਉਸ ਨੇ ਹੋਰ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੇ ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਦਰਜ ਕਰਨ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਤੋਂ ਦੇਰੀ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਲਗਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਉਸ ਤਾਰੀਖ ਤੋਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕਾਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਉੱਤਪੰਨ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਰਥਾਤ 20.08.2021 ਨੂੰ, ਅਤੇ ਅਰਜ਼ੀ 25.08.2021 ਨੂੰ ਦਾਖਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

7. ਜਵਾਬੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੰਬਰ 2 ਤੋਂ 9 ਲਈ ਸਿੱਖਿਅਤ ਵਕੀਲ ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਸਿਰਫ ਦੇਰੀ ਵਾਲੀਆਂ ਤਕਨੀਕਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਪਟਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਕੋਲ ਬਹਸਾਂ ਦੌਰਾਨ ਜਿਵੇਂ ਚਾਹੇ ਸਬਮਿਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦਾ ਹਰ ਮੌਕਾ ਹੈ, ਜੋ ਅਜੇ ਤੱਕ ਸੰਪੂਰਣ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਹਨ। ਸਿੱਖਿਅਤ ਵਕੀਲ ਨੇ ਹੋਰ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ, ਅਤੇ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਪਿਛਲੇ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਛੱਡੇ ਗਏ ਖਾਲੀਪਨ ਨੂੰ ਮੌਜੂਦਾ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਭਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ।

8. ਰਾਜ ਲਈ ਸਿੱਖਿਅਤ ਵਕੀਲ ਨੇ ਵੀਡੀਓ-ਕਾਨਫਰੰਸਿੰਗ ਰਾਹੀਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਕੀਤੀ।

9. ਫੌਜਦਾਰੀ ਤਰੀਕਾ ਕਾਨੂੰਨ, 1973 (ਇਸ ਨੂੰ "ਸੀਆਰਪੀਸੀ" ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਦੀ ਧਾਰਾ 3111 ਨੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਧਿਆਨ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਖਿੱਚਿਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਜਾਰੀ ਰੱਖਾਂਗੇ...ਹਾਲ ਹੀ ਦੇ ਵਿੰਟੇਜ ਦੇ ਕੁਝ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦਾ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ. ਹੁਕਮ ਪਲਟਦੇ ਹੋਏ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਗਵਾਹ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਬੁਲਾਉਣ ਦੀ ਅਰਜ਼ੀ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ, ਜੋ ਕਿ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਰਤਨਲਾਲ ਬਨਾਮ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਰੱਖਿਆ ਸੀ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਜਾਟ, (2017) 9 SCC 340:

'17. ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਸੱਚਾਈ ਲੱਭਣ ਅਤੇ ਇੱਕ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਫੈਸਲਾ ਦੇਣ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਉਣ ਲਈ, ਧਾਰਾ 311 ਦੇ

ਲਾਭਦਾਇਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਉਸ ਸਮੇਂ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਅਦਾਲਤ ਆਪਣੀ ਵਿਵੇਕਾਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਪੁੱਛਗਿੱਛ, ਮੁਕੱਦਮੇ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਗਵਾਹ ਵਜੋਂ ਬੁਲਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਾਜ਼ਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਗਵਾਹ ਵਜੋਂ ਨਾ ਬੁਲਾਏ ਗਏ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਮੁੜ ਬੁਲਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਮੁੜ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੋ ਵਿਵਾਦ ਵਿੱਚ ਰੌਸ਼ਨੀ ਪਾਉਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦਾ ਸੰਪੂਰਨ ਉਦੇਸ਼ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਨਾ ਸਿਰਫ ਦੋਸ਼ੀ ਅਤੇ ਅਭਿਯੋਗ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਹੈ ਬਲਕਿ ਇੱਕ ਵਿਵਸਥਿਤ ਸਮਾਜ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਵੀ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਕਤੀ ਸਿਰਫ ਮਜ਼ਬੂਤ ਅਤੇ ਵੈਧ ਕਾਰਨਾਂ ਲਈ ਹੀ ਵਰਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਸਾਵਧਾਨੀ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਸ਼ੀਲਤਾ ਨਾਲ ਵਰਤਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੁੜ ਬੁਲਾਉਣਾ ਇੱਕ ਮਾਮੂਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਵਿਵੇਕਾਧੀਨਤਾ ਨੂੰ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵਰਤਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਨਿਆਂ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਲਈ, ਇਸ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਨੂੰ ਆਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।'

'18. ਵਿਜੇ ਕੁਮਾਰ ਬਨਾਮ ਰਾਜ ਪੰਜਾਬ/ਵਿਜੇ ਕੁਮਾਰ ਬਨਾਮ ਰਾਜ ਪੰਜਾਬ (2011) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 136 : (2011) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. (ਕ੍ਰਿ) 371 : (2012) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. (ਐਲ&ਐਸ) 240], ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਧਾਰਾ 311 ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਅਤੇ ਸੀਮਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦਿਆਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਫੈਸਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ: (ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. ਪੰ. 141, ਪੈਰਾ 17)'

'[17. ਹਾਲਾਂਕਿ ਧਾਰਾ 311 ਅਦਾਲਤ 'ਤੇ ਵਿਆਪਕ ਵਿਵੇਕਾਧੀਨਤਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਸੰਭਵ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਅਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਕਹੀਂ ਗਈ ਧਾਰਾ ਦੀ ਵਿਵੇਕਾਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਨਿਆਂ ਦੇ ਅੰਤਾਂ ਲਈ ਹੀ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਵਿਵੇਕਾਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ [ਕ੍ਰਿਪੀਸੀ] ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਅਤੇ ਆਪਰਾਧਿਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸਿਦਾਂਤਾਂ ਦੇ ਅਨੁਰੂਪ ਵਰਤਣਾ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਧਾਰਾ 311 ਅਧੀਨ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਵਿਵੇਕਾਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਕਾਰਨ ਦੱਸ ਕੇ ਅਤੇ ਨਾ ਕਿ ਮਨਮਾਨੇ ਜਾਂ ਚੰਚਲ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵਰਤਣਾ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।]'

'19. ਜ਼ਾਹਿਰਾ ਹਬੀਬੁੱਲਾ ਸ਼ੇਖ (5) ਬਨਾਮ ਰਾਜ ਗੁਜਰਾਤ [ਜ਼ਾਹਿਰਾ ਹਬੀਬੁੱਲਾ ਸ਼ੇਖ (5) ਬਨਾਮ ਰਾਜ ਗੁਜਰਾਤ, (2006) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 374 : (2006) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. (ਕ੍ਰਿ) 8] , ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਧਾਰਾ 311 ਦੇ ਅਧੀਨ ਅੰਤਰਨਿਹਿਤ ਅਵਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵਿਚਾਰਿਆ ਹੈ: (ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. ਪੰ. 392, ਪੈਰਾ 27)' [2023] 11 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ.

"27. ਕੋਡ ਦੀ ਧਾਰਾ 311 ਦੇ ਅਧੀਨ ਉਦੇਸ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਗਲਤੀ ਕਾਰਨ ਕੀਮਤੀ ਸਬੂਤ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਲਿਆਉਣ ਜਾਂ ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨਾਂ ਵਿੱਚ ਅਸਪਸ਼ਟਤਾ ਛੱਡਣ ਕਾਰਨ ਨਿਆਂ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਾਰਕ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੇਸ ਦੇ ਨਿਆਂ ਫੈਸਲਾ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਧਾਰਾ ਸਿਰਫ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਲਾਭ ਲਈ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੇ ਸਬੂਤ ਅਭਿਯੋਗ ਦੇ ਕੇਸ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਕੇਸ ਦਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਵੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਇਸ ਧਾਰਾ ਅਧੀਨ ਗਵਾਹ ਨੂੰ ਸੱਦਣ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਗਲਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਧਾਰਾ ਇੱਕ ਆਮ ਧਾਰਾ ਹੈ ਜੋ ਕੋਡ ਅਧੀਨ ਸਾਰੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ, ਜਾਂਚਾਂ ਅਤੇ ਮੁਕੱਦਮਿਆਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ, ਮੁਕੱਦਮਿਆਂ ਜਾਂ ਜਾਂਚਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਗਵਾਹ ਨੂੰ ਸੱਦਣ ਲਈ ਸਮਨ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਧਾਰਾ 311 ਵਿੱਚ ਜੋ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਸ਼ਬਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਹੈ "ਇਸ ਕੋਡ ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਂਚ ਜਾਂ ਮੁਕੱਦਮਾ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੜਾਅ 'ਤੇ"। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਇਸ ਧਾਰਾ ਨੇ ਅਦਾਲਤ 'ਤੇ ਗਵਾਹਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦਣ ਦੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਵਹਾਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਵਿਵੇਕਸ਼ੀਲਤਾ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾਰੀ ਨਾਲ ਵਰਤਣਾ ਹੈ, ਕਿੰਉਂਕਿ ਜਿੰਨੀ ਵੱਡੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉੱਤਨੀ ਹੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਿਆਂਕਾਰੀ ਮਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।"

ਸਟੇਟ (ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ. ਆਫ ਦਿੱਲੀ) ਬਨਾਮ ਸ਼ਿਵ ਕੁਮਾਰ ਯਾਦਵ [ਸਟੇਟ (ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ. ਆਫ ਦਿੱਲੀ) ਬਨਾਮ ਸ਼ਿਵ ਕੁਮਾਰ ਯਾਦਵ, (2016) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 402 : (2016) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. (ਕ੍ਰਿ) 510], ਫੈਸਲਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੀ: [ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. ਪੀ.ਪੀ. 404-405, ਪੈਰਾ

20. ਸਟੇਟ (ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ. ਆਫ ਦਿੱਲੀ) ਬਨਾਮ ਸ਼ਿਵ ਕੁਮਾਰ ਯਾਦਵ [ਸਟੇਟ (ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ. ਆਫ ਦਿੱਲੀ) ਬਨਾਮ ਸ਼ਿਵ ਕੁਮਾਰ ਯਾਦਵ, (2016) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 402 : (2016) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. (ਕ੍ਰਿ) 510], ਫੈਸਲਾ ਇਸ

ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੀ: [ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. ਪੀ.ਪੀ. 404-405, ਪੈਰਾ

"... ਜ਼ਰੂਰ, ਯਾਦ ਕਰਵਾਉਣਾ ਤਦ ਹੀ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਇਹ ਨਿਆਂ ਫੈਸਲਾ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਅਪਣਾਏ ਗਏ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ। ਸਿਰਫ ਇਹ ਦੇਖਣਾ ਕਿ ਯਾਦ ਕਰਵਾਉਣਾ 'ਨਿਆਂ ਮੁਕੱਦਮਾ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ' ਸੀ, ਕਾਫੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਦ ਤੱਕ ਕਿ ਠੋਸ ਕਾਰਨ ਨਾ ਦਿਖਾਏ ਜਾਣ ਕਿ ਬਿਨਾਂ ਯਾਦ ਕਰਵਾਉਣ ਦੇ ਨਿਆਂ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਇਆ। ਯਾਦ ਕਰਵਾਉਣਾ ਇੱਕ ਮਾਮੂਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਵਿਵੇਕਸ਼ੀਲਤਾ ਨੂੰ ਨਿਆਂ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਸਮਝਦਾਰੀ ਨਾਲ ਵਰਤਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨਮਾਨੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਹੀਂ। ਜਦੋਂ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਹੀ ਗਲਤੀ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਦੀ ਅਨੁਮਤੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਅਜਿਹਾ ਮੌਕਾ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਗਲਤੀ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਮੰਗਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਬੰਧਿਤ ਵਿਚਾਰਾਂ ਸਮੇਤ ਨਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਤੁਲਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਗਵਾਹਾਂ ਲਈ ਬੇਵਜਹ ਮੁਸੀਬਤ ਅਤੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ ਬੇਵਜਹ ਦੇਰੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦਿਆਂ, ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਜਾਂਚੇ ਗਏ ਗਵਾਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਸੱਦਣ ਦਾ ਕੋਈ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।"

21. ਬਿਨੈਪੱਤਰ ਦਾਖਲ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਾਰਕ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਬਿਨੈਪੱਤਰ ਵਿੱਚ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਮਰ ਮੁਹੰਮਦ ਬਨਾਮ ਰਾਜਸਥਾਨ ਦੀ ਰਾਜਸੀ [ਉਮਰ ਮੁਹੰਮਦ ਬਨਾਮ ਰਾਜਸਥਾਨ ਦੀ ਰਾਜਸੀ, (2007) 14 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 711 : (2009) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. (ਕ੍ਰਿ) 244] ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ:

"[ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. ਪੰ. 719, ਪੈਰਾ 38]

38. ਪਰ ਵਿਛੋੜਾ ਲੈਂਦਿਆਂ, ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਧਿਆਨ ਦੇਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲ ਨੇ ਇੱਕ ਦਲੀਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਪੀ.ਡਬਲਿਊ. 1 ਜਿਸਨੇ 5-7-1994 ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਗਵਾਹੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਨੇ 1-5-1995 ਨੂੰ ਇੱਕ ਬਿਨੈਪੱਤਰ ਦਾਖਲ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਵਿੱਚ ਨਾਮਜ਼ਦ ਪੰਜ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਬੇਕਸੂਰ ਹਨ। ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਦਾਖਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਬਿਨੈਪੱਤਰ ਜੋ ਕਿ ਫੌਜਦਾਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਸੰਹਿਤਾ ਦੀ ਧਾਰਾ 311 ਅਧੀਨ ਦਾਖਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਟ੍ਰਾਇਲ ਜੱਜ ਨੇ 13-5-1995 ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਖਿਲਾਫ ਇੱਕ ਸੁਧਾਰ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਖਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਵੀ ਸੈਦ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਫੌਜਦਾਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਸੰਹਿਤਾ ਦੀ ਧਾਰਾ 311 ਦੇ ਇਤਨੇ ਗੰਭੀਰ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਤੱਥ ਕਿ ਪੀ.ਡਬਲਿਊ. 1 ਨੇ ਆਪਣੀ ਗਵਾਹੀ ਦੇ ਨੌ ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਅਜਿਹੀ ਬਿਨੈਪੱਤਰ ਦਾਖਲ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਬੇਤੁਕਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ, ਚਾਰ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਅਵਧੀ ਦੇ ਬਾਅਦ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਮੁੱਖ ਗਵਾਹੀ ਅਤੇ ਕ੍ਰਾਸ-ਪ੍ਰਸ਼ਨਿੰਗ ਪੂਰੀ ਹੋ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਅਦ, ਆਪਣੀ ਮਰਜੀ ਅਤੇ ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਇੱਕ ਬਿਨੈਪੱਤਰ ਦਾਖਲ ਕਰੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ, ਉਸ ਬਿਨੈਪੱਤਰ ਨੂੰ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।"

"10.ਇਸ ਧਾਰਾ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਭਾਗ ਜੋ ਕਿ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਫੌਜਦਾਰੀ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਵਿਵੇਕਾਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕੋਡ ਅਧੀਨ ਪੁੱਛਗਿੱਛ, ਮੁਕੱਦਮਾ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਤਿੰਨ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰਜ ਕਰਨ ਲਈ ਸਮਰੱਥ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ (i) ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਗਵਾਹ ਵਜੋਂ ਬੁਲਾਉਣਾ; ਜਾਂ (ii) ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਗਵਾਹ ਵਜੋਂ ਨਾ ਬੁਲਾਏ ਜਾਣ 'ਤੇ ਵੀ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕਰਨਾ; ਜਾਂ (iii) ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਮੁੜ ਬੁਲਾ ਕੇ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕਰਨਾ। ਦੂਜਾ ਭਾਗ, ਜੋ ਕਿ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ, ਅਦਾਲਤ 'ਤੇ ਇਹ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਉਣਾ ਅਤੇ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕਰਨਾ (ਜਾਂ ਮੁੜ ਬੁਲਾ ਕੇ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕਰਨਾ) ਜੇਕਰ ਉਸ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਨਿਆਂ ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ।

11.ਇਹ ਅਚਛੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਾਪਿਤ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 311 ਅਧੀਨ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਕੇਵਲ ਨਿਆਂ ਦੇ ਅੰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਕਤੀ ਕੇਵਲ ਮਜ਼ਬੂਤ ਅਤੇ ਵੈਧ ਕਾਰਨਾਂ ਲਈ ਹੀ ਵਰਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਵੱਡੀ ਸਾਵਧਾਨੀ ਅਤੇ ਸੂਝ-ਬੂਝ ਨਾਲ ਵਰਤਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਕੋਲ ਇਸ ਧਾਰਾ ਅਧੀਨ ਵਿਆਪਕ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਗਵਾਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਜਾਂਚ ਜਾਂ ਹੋਰ ਜਾਂਚ ਲਈ ਯਾਦ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਨਿਆਂ ਦੇ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਹੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹਰੇਕ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਤੱਥ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦਿਆਂ

ਹੀ ਵਰਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਅਰਜ਼ੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਦੁਰੁਪਯੋਗ ਵਜੋਂ ਦਾਖਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ।

12.ਜਿੱਥੇ ਅਭਿਯੋਗ ਪੱਖ ਦੇ ਸਬੂਤ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬੰਦ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗਵਾਹ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਂਚ ਨਾ ਕਰਨ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸੰਤੋਸ਼ਜਨਕ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਗਵਾਹ ਨੂੰ ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਬੁਲਾਉਣਾ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਵੱਡੀ ਪ੍ਰੀਤਿਕੂਲਤਾ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਅਧੀਨ ਗਵਾਹ ਦੀ ਮੁੜ ਯਾਦ ਲਈ ਲਗਾਤਾਰ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਦਾਖਲ ਕਰਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ।

13. ਵਿੱਚ ਹਰਦੇਂਦਰ ਰਾਏ ਬਨਾਮ ਰਾਜ ਪੰਜਾਬ, 2023 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ ਆਨਲਾਈਨ ਐਸ.ਸੀ 1023, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਇੱਕ 3-ਜੱਜ ਬੈਂਚ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਧਾਰਾ 311, ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ.ਸੀ ਨੂੰ ਤਦ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ '... ਇਹ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਨਿਆਂਇਕ ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਅਤਿ ਆਵਸ਼ਯਕ ਹੋਵੇ।'

14. ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਣ ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦਖਲ ਦੇਣ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੱਥਾਂ ਅਧੀਨ, ਧਾਰਾ 311, ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ.ਸੀ ਅਧੀਨ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਮੁੜ ਯਾਦ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਉਚਿਤ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਾਰੰਭਿਕ ਬਿਆਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ, ਉਸ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਅੱਗੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਕੋਈ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲਿਆ, ਜੋ ਸੀ.ਐਫ.ਐਸ.ਐਲ ਮਾਹਿਰ ਦੀ ਜਾਂਚ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉੱਠੇ।

ਡਿਸਕਲੇਮਰ ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਆ ਨਿਰਣਾਂ ਕੇਵਲ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ ਨਿਆਂ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

Vasu Gupta
Advocate